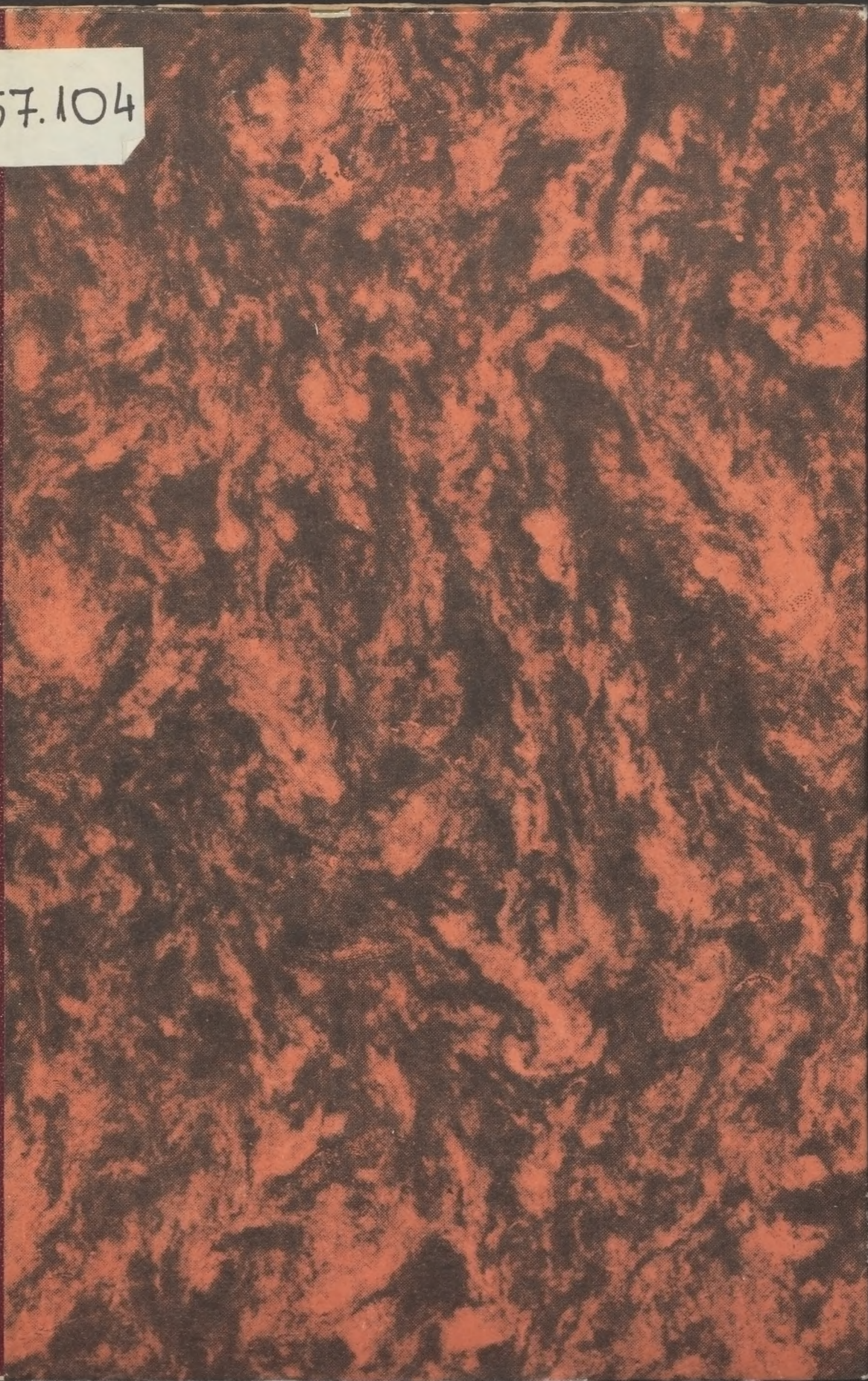
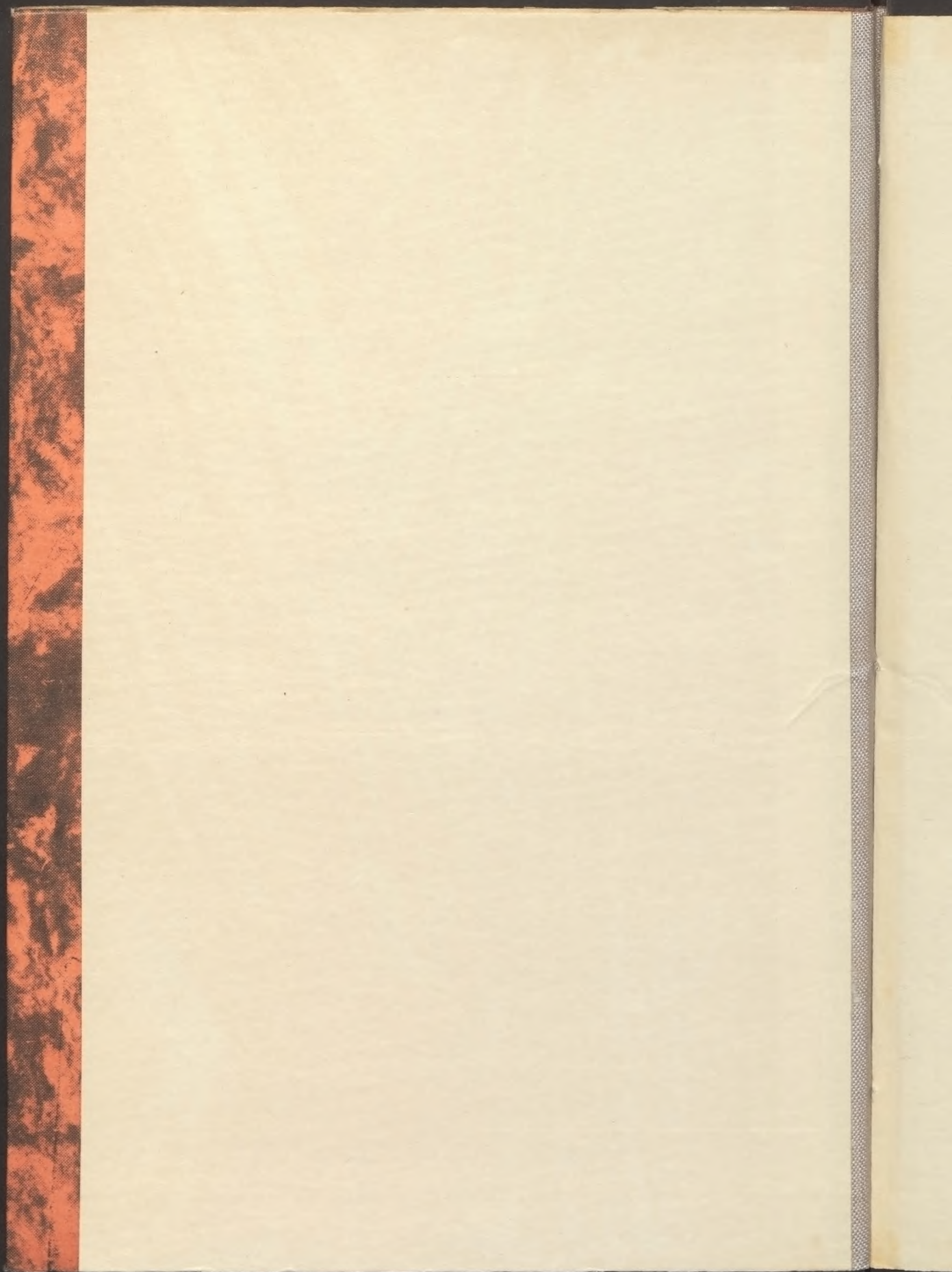
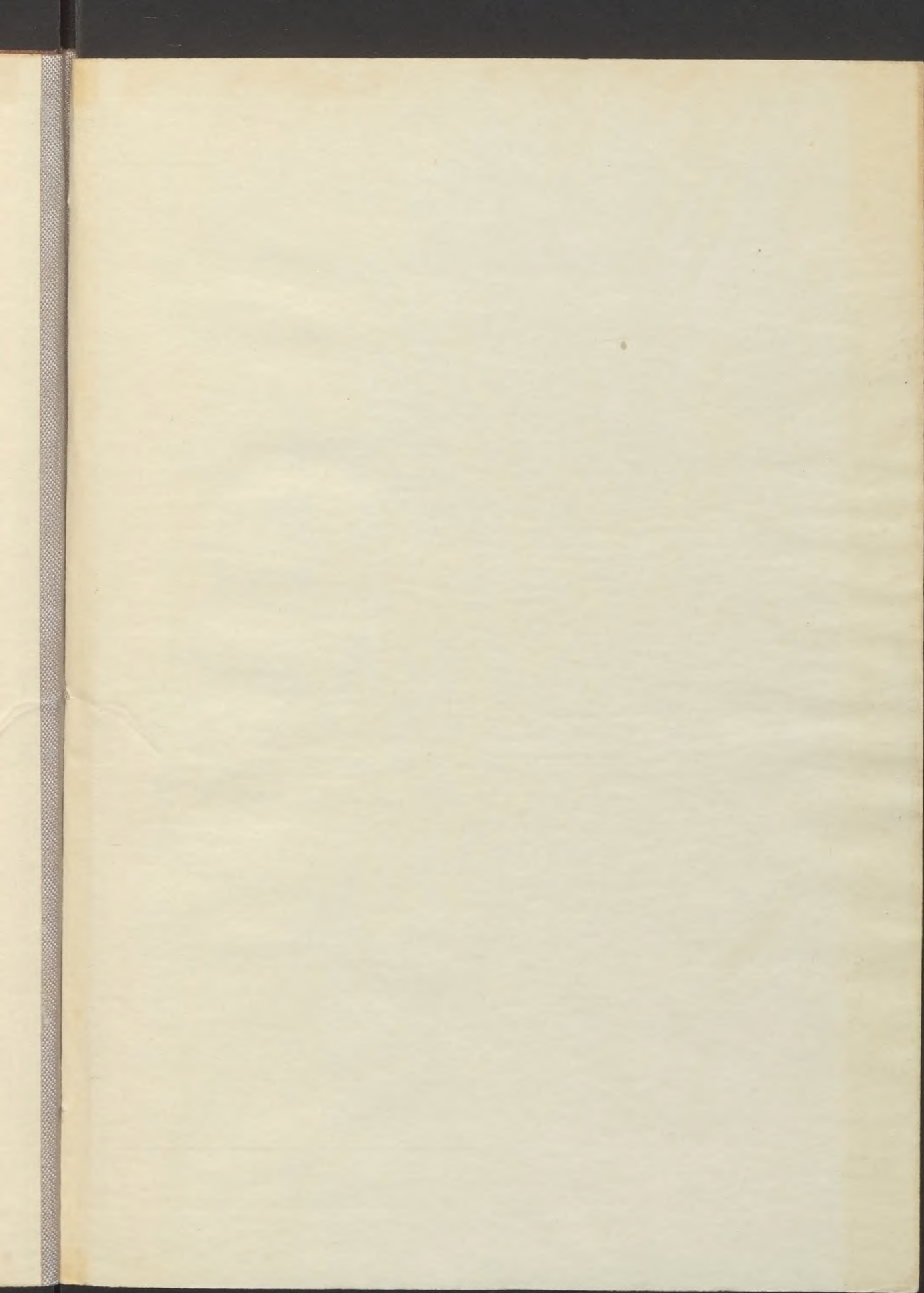

57.104

57104

Lapraics

57.104

Különlenyomat

a Természettudományi Közlöny 1931. évi február 1. számából.

A bab története.

Babféle növényt többen termelnek a Föld különböző tájain, ezek közül azonban egyik sem honos Középeurópában, ide mindig máshonnan hozták a babot és pedig a különböző történelmi korokban különféle babokat.

A legősibb európai bab a bükköny-

lia pol néven említi, arab neve ma is fol vagy ful. Tehát Palesztinában már Kr. e. ezer évvel nagyban termelték.

A görögök k y a m o s néven ismerték, ez a neve HOMEROS munkáiban is. Később meg egyenesen k y a m o s

A lubia-bab (*Vigna sinensis*) rajza a Rinio-kódexben a XV. századból, festette ANDREAS AMADIO. Aláírása faseolo, faseollum.

nemzetség (*Vicia*) rokonsági köréből került elő s LINNÉ a *Vicia faba* nevet adta neki. Az ősbabot jól meghatározható maradványok alapján ismerjük már a kései neolitik-kortól kezdve. De ebben az időben még csak délen és keleten termelték, így Egyiptomban, Trójiában, Olaszország, Szavoja és Spanyolország területén. A bronzkorban jutott — a svájci cölöpépítmények maradványai és a magyarországi leletek tanúságai szerint — Középeurópába s azóta sokáig volt nagyon fontos néptáplálék. A bib-

hellenikos, vagyis görög bab néven különböztették meg, mert Egyiptomban ebben az időben nagyon elterjedt az indiai lótusz (*Nelumbium speciosum*) magja s ezt egyiptomi babnak nevezték. Rómában a *faba* nevet kapta és több hely- és személy-név bizonyítja, milyen fontos szerepet játszott a római birodalomban. Római *faba* nevéből származnak általában az európai bab-nevek, így a baszk baba, a spanyol hava, a francia fève, a német Bohne, a szláv bob és babo és a magyar bab.

Országos Széchényi Könyvtár
Leltári szám:

57104
1999-8279 106 3

A régi időkben sokkal fontosabb táplálék volt a bab, mint ma, mert akkor még kevés gumós növényt ismertek, a burgonya még Amerikában várta későbbi nagy jövőjét. Ezért írja a római COLUMELLA: „A hüvelyesek között legelső a faba. A belőle készült lisztet *lomentum*-nak nevezik és ez emeli a többi liszt súlyát, miként a többi hüvelyes lisztje is. Emberi és állati tápláléknak egyaránt használatos, ezért kereskedelmi cikk.”

Mint több más ősrégi termesztett növénynek, ennek is ismeretlen közelebbi hazája és vadon élő alakja. Általában azt tartják, hogy a Középtenger mellékén honos, de ma már legfeljebb csak elvadulva található a szabad természetben. Feltevés szerint a *Vicia narbonensis* kultúralakja, de ez a feltevés nem bizonyítható sem természet tudományilag, sem történelmileg.

Az első hanyatlás nyomai már az ókori Egyiptomban mutatkoztak a faba-bab termelése terén. Miért, miért nem, az egyiptomi papok tisztátalannak minősítették és ettől kezdve egyre nagyobb tért vesztett az előkelőbb körökben. Három vádat is emeltek ellene, részben hogy tompítja az érzékeket és álmatlanságot okoz, másrészt hogy aphrodisiacum, amit DIOSKURIDES is feljegyzett róla, végül hogy halálvirág, mert a virág vitorlájának fekete foltja (*litterae lugubrae*) elárulja, hogy a magban a halottak szellemei (talán a zsiszikek?) tartózkodnak. Az egyiptomi antifabánizmust Görögországban PYTHAGORAS honosította meg, később pedig Rómában is elterjedt. GELLIUS írja a II. század közepén: „A római főpap (Jupiter főpapja) sem kecskét, sem nyers húst, sem borostyánt, sem faba-babot nem érinthet, sőt még nevüket is tilos kimondania.”

A középkorban újra megnőtt a faba-bab jelentősége és tartott egészen az újkorig, amikor az amerikai

bab sikeresen vette fel a versenyt és a XVIII. század végére szinte egészen leszorította az asztalról. Ebben az időben, tehát csak a XVIII. század végén lett szinte kizárólag állati takarmánnyá és akkor kapta a lóbab, disznóbab nevet, ahogyan a mai kor ismeri.

Egyiptomban az előkelő körökben az indiai lótusz magja szorította ki a lóbabot, de az „egyiptomi bab” (faba aegyptiaca) sem Görögországban, sem Rómában nem lehetett komoly versenytársa a lóbabnak. Mikor NAGY SÁNDOR megnyitotta a Kelet világát a görögök számára, a Keleten honos és termesztett babokkal is megismerkedtek a görögök és azok közül egyiket megkedvelték és termelését meghonosították Görögországban. Ezt az új, keleti babot először állítólag már THEOPHRASTOS említi *dolichos* néven: „A *dolichos* hüvelyes termés, a növény magasan felfut a karóra és így hozza termését; ha a karó hiányzik, elnyomorodik és elpenészesedik.”

Úgy látszik, a görögök képzeletét főként az ragadta meg, hogy az új bab hüvelye hosszabb, mint a régié. *Dolichos* jelentése hosszú és később DIOSKURIDES megint erre céloz, mikor *phaselos* néven ismerteti ezt a babot, mert ez a szó a hosszú, keskeny csónak görög neve. A *phaselos* név később világszerte elterjedt. A görög *phaselos*, *phaseolos* és *phasiolos* római alakjában *phaseolus*-ként jelentkezik, majd az újkorban az olasz *fagiolo*, a német *Fisole* és szláv közvetítéssel a magyar paszuly és fuszulyka lesz belőle.

Melyik bab lehetett ez a *phaselos*? Afrika északkeleti részében, Előázsiában és Indiában többféle babot termesztettek s ezek közül szóba kerülhet a lablab (*Dolichos lablab*) és a lubia (*Vigna sinensis*). Ma már szinte kétségtelen, hogy az eredeti paszuly a lubia volt s ezt termesztették az egész középkoron át az előkelők ré-

szére bab gyanánt. A lubia-bab nagyon hasonlít az amerikai eredetű babhoz és már ősidők óta termesztik Afrika északkeleti partjaitól Indiáig, különösen a hegyvidékeken, így a Kilimandsárón még 2000 m magasságban is. Hazája egyesek szerint Afrikában, mások szerint azonban Ázsiában keresendő, ahol az arabok a latin eredetű — GALENUS szerint lobi-hüvely a neve — *lubia* néven ismerik.

A görögöktől átvették a lubiát a rómaiak is és COLUMELLA azt írja róla, hogy aki megelégszik zöld hüvelyével, vetheti akkor, amikor a köles lekerül a földről, aki azonban érett magot akar szedni, annak már ősszel, október végén vagy november elején el kell vetnie. Úgy látszik, a lubia zöldbabbként szerepelt a római étlapon, savanyítva és salátának. A középkorban a JÁMBOR LAJOS által 795-ben kiadott és kezdő szavairól *Capitulare de villis* néven ismert rendeletben megtaláljuk a fasiolus nevet s mivel a királyi birtok gazdálkodását szabályozó rendelet Aquitániára vonatkozik, feltehető, hogy volt is foganatja és ott foglalkoztak is a lubia-bab termesztésével. Ismerte azonban a lubiab-babot ALBERTUS MAGNUS is, aki szintén faseolus néven említi.

Hogy ilyen határozottsággal azonosíthatjuk az ókori és a középkori faseolus növényeket a *Vigna sinensis* nevű babnövénnel, a lubiával, az a körülmény magyarázza, hogy néhány középkori rajz is megörökítette ezt a növényt. Ezek közül az egyik, a velencei Szent Márkus-könyvtárban őrzött XV. századbeli Rinio-kódex, amelyet BENEDETTO RINIO kirurgus írt az orvosi növényekről és ANDREAS AMADIO 441 pompás növényrajzzal díszített, olyan kiváló, hogy — miként a mellékelt kép is bizonyítja — semmi kétséget nem hagy az emberben. Ez a növény, tehát a középkori

faseolus, nem lehetett más, mint *Vigna sinensis* (*Dolichos catiang* L.).

A lubia-bab azonban sohasem lehetett Középeurópában általánosan termesztett növény, mert olyan nagy a melegsükséglete, hogy csak délen érik meg, egyebütt legfeljebb zölden szedhették a hüvelyét, de a magját állandóan délről kellett szállítani. Mikor tehát az újkorban megjelent a legújabb bab, az amerikai *Phaseolus vulgaris*, ennek inkább a lóbabbal kellett a versenyt fölvennie, csak nagyon kevéssé a lubia-babbal, melyet azonban mindenesetre délen is annyira visszaszorított, hogy ma már csak itt-ott termelik Olaszországban és a Balkánon.

Az amerikai bab, amely most egész Európában az egyetlen asztali bab, tulajdonképpen indián növény és a perui és arizonai indiánok már sokkal KOLUMBUS kora előtt termesztették. Amerikai eredetét kétségtelenül bizonyítja, hogy régi indián sírokban is megtalálták. Először KOLUMBUS említi az indiánok babnövényét, néhány évtizeddel később (1525—1535) OVIDEO. A kertekben hamar elterjedt és a füveskönyvek írói sorra emlegetik, először 1539-ben HIERONYMUS BOCK, majd 1542-ben LEONHARD FUCHS, aki rajzát is közli, az első rajzot, amely az amerikai babról egyáltalában készült.

Érdekes, hogy a *Phaseolus vulgaris* indián neve meglehetősen hasonlít az európai faseolushoz, KOLUMBUS *fexones* és *fezoes*, OVIDEO *féssoles* néven említi s eredeti mexikói neve *frisol*. Ez a körülmény kétségtelenül nagy mértékben közrejátszott abban, hogy az amerikai bab neve a román nyelvekben egészen beleolvadt a középkori faseolus névbe, illetőleg azt mai alakjaira módosította. A német füveskönyvek szerzői „welsch“ és török bab néven emlegetik, mint akkoriban több ame-

rikai növényt. Elterjesztésében nagy érdemeket szerzett CLUSIUS, aki egyáltalában legfőbb terjesztője volt az amerikai növényújdonságoknak. LINNÉ még a *Phaseolus* nevet is az amerikai babra ruházta s ezzel emléke is eltűnt az asztalról az ókor és a középkor mindkét babnövényének. Annyira elfeledkeztek róluk, hogy hosszú idők kutatómunkájára volt szükség, amíg az asztalon egymást felváltó három bab történetét véglegesen tisztázni sikerült. Az eredmény

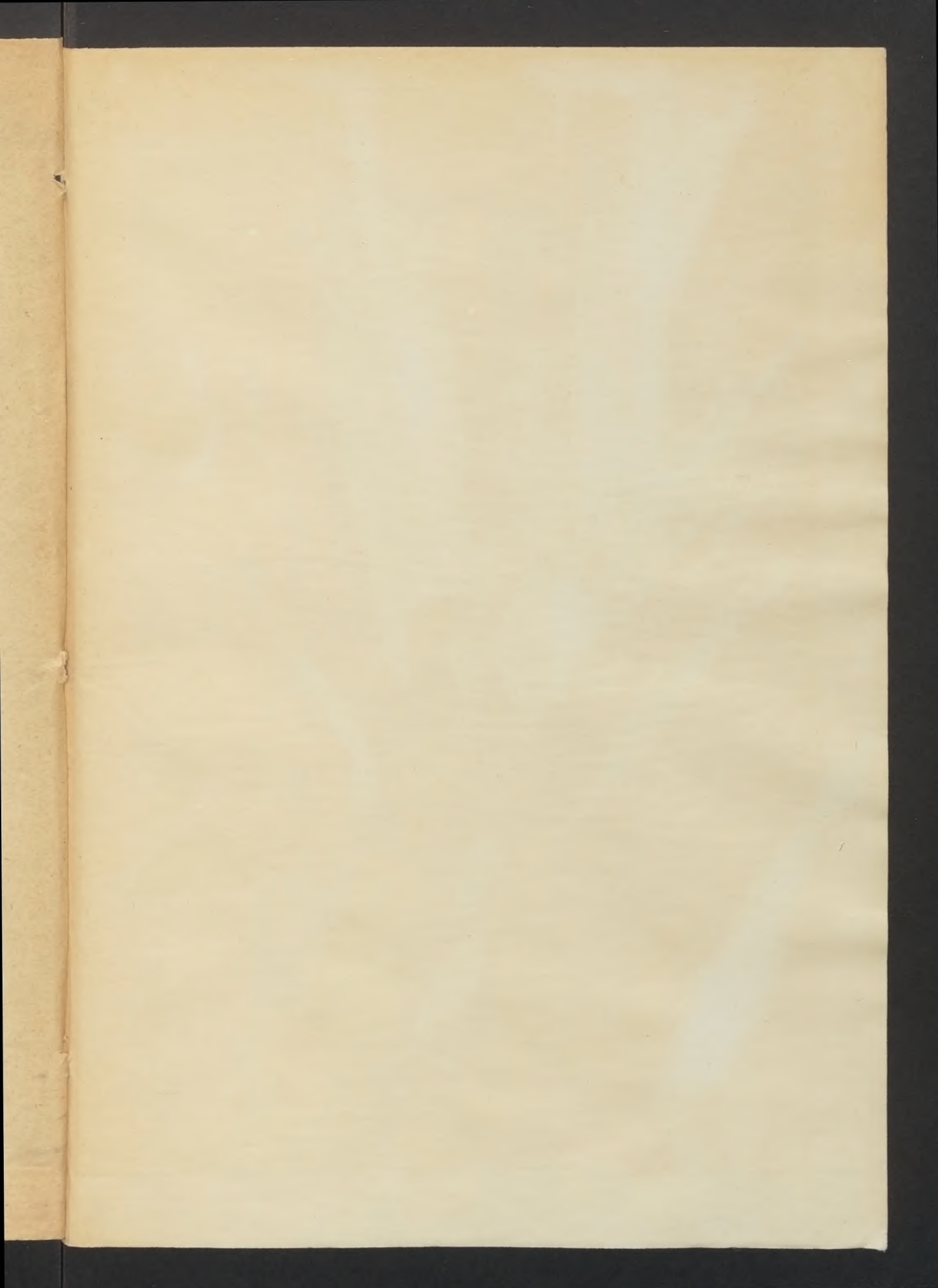
DECANDOLLE és kivált WITTMACK érdeme.

A *Phaseolus*-nemzetség másik faja, a skarlátvörös, ritkábban fehér, nagy virágú *Phaseolus coccineus* L. szintén délamerikai eredetű, de később hozták Európába, valószínűleg csak a XVII. század elején, de CORNUTUS szerint már 1635-ben olyan tömegben termesztették Párizsban, hogy virágfürtjeiből csokrokat és kosarakat kötöttek. Mint főzeléknövény egészen alárendelt szerepet játszik.

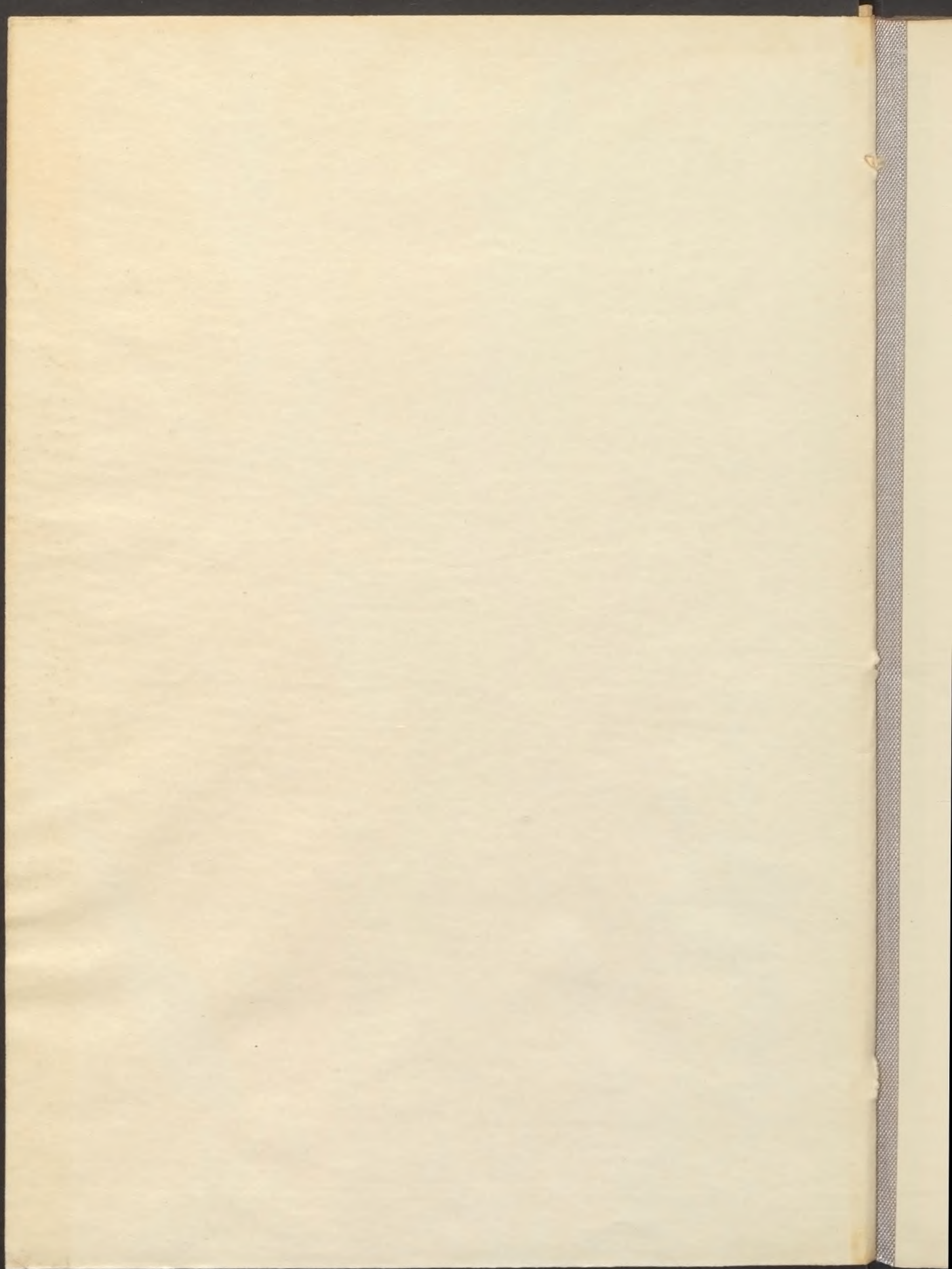
Dr. Rapaics Raymund

1971 JUL 2 0

